

Könyvszemle

Hargittai Magdolna – Hargittai István:

Candid Science IV

Hargittai Magdolna és István akadémikusok nemcsak tudományos munkájukon és az ehhez szorosan kapcsolódó kémiai tárgyú könyveiken keresztül ismertek, hanem azon könyvsorozatukon keresztül is, amelyek híres tudósokkal készített interjúik kötetekbe szerkesztett gyűjteményét tartalmazzák. Ezen könyvsorozatot angol nyelven az Imperial College Press kiadó jelentette meg *Candid Science* (Őszinte tudomány) címmel. A sorozat első és harmadik kötete híres kémikusokkal, a második pedig az orvosi biológia területén tevékenykedő kutatókkal készített interjúkat tartalmaz.

Az ismertetéstárgyát képező *Candid Science IV* híres fizikusokkal, közöttük huszontkét Nobel-díjjal folytatott beszélgetések alapján íródott. Az interjúalanyok közül számosan már az 1930-as években is aktívak voltak, többen részt vettek a Manhattan fedőnév alatt zajló atombombaprogramban is. Négyen, név szerint Wigner Jenő, Telegdi Bálint, Tisza László és Teller Ede magyar származásúak, sőt szorosán kötődtek vagy még mindig kötődnek a magyar fizikához is. Mind a négyen, de természetesen a többiek is jelentős szerepet játszottak a 20. század fizikájában, de ennél általánosabban a 20. század alakításában. Néhányan közülük ahhoz a körhöz tartoznak, akikről a *Nature* című tudományos folyóirat 2001-es első száma azt írta, hogy a 20. századot Budapesten csinálták.

Talán érdemes az interjúalanyok listáját felsorolni: Wigner P. Jenő, Steven Weinberg,

Yuval Ne'eman, Jerome I. Friedman, Martinus J. G. Veltman, Gerard 't Hooft, Leon M. Lederman, Telegdi L. Bálint, Val L. Fitch, Maurice Goldhaber, John N. Bahcall, Rudolf Mööbauer, Arno A. Penzias, Robert W. Wilson, Owen Chamberlain, Marcus L. E. Oliphant, Norman F. Ramsey, David E. Pritchard, Wolfgang Ketterle, Tisza László, Teller Ede, John A. Wheeler, Freeman J. Dyson, John C. Polkinghorne, Benoit B. Mandelbrot, Kenneth G. Wilson, Mildred S. Dresselhaus, Catherine Bréchnignac, Philip W. Anderson, Zhores I. Alferov, Daniel C. Tsui, Antony Hewish, Jocelyn Bell Burnell, Joseph H. Taylor, Russel A. Hulse, David Shoenberg.

Természetesen ennél a listánál lényegesen többen járultak jelentősen hozzá a fizika 20. századi viharos fejlődéséhez, de azok száma is lényegesen magasabb, akikkel a Hargittai házaspár interjút készített, ezért egy újabb *Candid Science* kötet is várható fizikus-interjúkkal.

Szeretnék a kötetből két nevet kiemelni, Teller Edét és Wigner Jenőét. E két szellemóriást a hazai nem fizikus közösség is jól ismerheti, ha másképp nem, az elektronikus és írott médiában megjelent nyilatkozataikból, a róluk sugárzott portréfilmekből vagy a még nem is olyan távoli magyarországi közszerepléseikből. Így saját emlékeiket a róluk írt fejezetekkel összehasonlítva joggal juthatnak arra a következtetésre, hogy azok jól összecsendenek. Így joggal feltételezhetik – és ez valóban így van –, hogy a leírás a többi esetben is élethű.

Az interjúalanyok jelentős részét magam is jól ismerem, és ezért különösen nagy élményt jelentett a könyv elolvasása. A különböző terjedelmű és stílusú inter-

júk ugyanis valóban hűen tükrözik ezen kiemelkedő személyek szakmai hitvallásán túl egyéniségüket, azt az atmoszférát, amelyet maguk körül pillanatok alatt meg tudtak teremteni. Ugyanakkor világosan bemutatják az akadémikus szerzőpáros kivételes képességét arra, hogy a megkérdezettek közelébe férkőzve, a barátok szemüvegén keresztül mutassák be beszélgetőpartnereiket és azok környezetét.

A 20. század fizikája izgalmas történet, telve olyan felfedezésekkel, eseményekkel, kiemelkedő személyiségekkel, amelyek és akik lényegesen befolyásolták fejlődésünket, mindennapi életünket. Eközben ez a diszciplína egyre inkább a többi tudományterületet is megtermékenyítő módszerré vált.

Gyulay Lajos naplói, 1848–1849

A sajtó alá rendezők közreadják Gyulay Lajos szabadságharc alatti naplóját, és ehhez életrajzot, a szabadságharc eseményeinek történetét és jegyzeteket közölnek. Jelentős munkáról van szó, hiszen az 1848–49-es eseményekről szóló napló eddig kéziratban maradt, csak kevés kutatónak volt rá lehetősége, hogy beletekintsen.

Gróf Gyulay Lajos 1800-ban született Oláhandrásfalván, és 1869-ben halt meg Pesten. Naplója száznegyven kötetet tesz ki, amelynek egy része elveszett, vagy meg sem íratott. A szerző arisztokrata családból származott, elődei és rokonai hadi szolgálatban álltak. Gyermekkorában Döbrentei Gábor volt a tanítója, aki megismertette Kazinczy Ferencsel is. Később a nagyenyedi Bethlen Kollégiumban tanult, majd Marosvásárhelyen, a Királyi Táblán jurátusoskodott. Nemcsak latinul tanult meg, hanem németül és franciául is. Bécsbe, az erdélyi kancelláriára került, de ezt a munkát nyolc év alatt sem szerette meg. Megismerkedett a császári

A figyelmes olvasó ezt a folyamatot a megszólaltatott személyek munkáján keresztül is megismerheti.

Mindezek alapján nemcsak a 20. század fizikájában szerepet vállalók, hanem a tudomány fejlődése iránt érdeklődő, sőt az izgalmas életrajzi leírásokat kedvelő olvasóknak is melegen ajánlom Hargittai Magdolna és Hargittai István kémikus akadémikusok *Candid Science IV* című könyvét.

Magam kíváncsian várom a következő fizika-kötetet, de a szerzőpáros ezen túlmutató további munkáit is. (*Hargittai Magdolna – Hargittai István: Candid Science IV. Imperial College Press, London, 2004, 728 p.*)

Króó Norbert
fizikus, az MTA főtitkára

főváros nevezetességeivel, az ottani salonokkal, a színházakkal, a képzőművészettel és a zenével. Itt ismerte meg első szerelmét, a színésznő Kolberweil Bettyt, akit nem vett el feleségül. Később is sok nővel ismerkedett meg, de aggregény maradt. Gyakran szerepel naplóiban a *Nagy Phalanx*, amelyben felsorolja, de álnéven, feltételezett vagy valószínű szeretőit.

Otthagyja Bécset, mert, mint mondja, nem szereti a „hivalt”, és elkezd utazni. Előbb Olaszországba, majd a Balkánra és Törökországba megy, és naplóiban megemlékezik ezekről az országokról, különösen az olasz és francia színházakról, képzőművészetről és zenéről. Hazajön Erdélybe, és Döbrentei útján sok író és tudóst ismer meg. Gyulay református, de a legátfogóbb érzése a magyar nacionalizmus. Az erdélyi környezet, ahol együtt látja az arisztokratákat és az erdélyi magyar és román jobbágyokat és a szász városok lakóit, arra indítja, hogy a felvilágosodás szelleméből kiindulva reformokat javasoljon. Részt vesz a magyar reformmozgalomban, kezdetben Széchenyi Istvánért és Wesselényi Miklósért lelkesedik, majd később Kossuth Lajosért. Üdvözlö a